

ХУЛОСАИ НИҲОИИ
шурои диссертационии 6D.КОА-021-и назди
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илм

Парвандаи аттестатсионии №_____
Қарори шурои диссертационӣ аз 30-юми марта соли 2023, №43

Барои сазовор доистани Қаюмова Мубина Бобоевна, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмии номзади илми филология.

Диссертасияи Қаюмова Мубина Бобоевна дар мавзуи «Антропонимияи Кулоб ва атрофи он (таҳқики забоншиносӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар ҷаласаи шурои диссертационии 6D.КОА-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17; фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 01-уми июли соли 2022, таҳти №210/шд) рӯзи 5-юми январи соли 2023, суратмаҷлиси №29 барои химоя қабул гардидааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ Қаюмова Мубина Бобоевна 19-уми январи соли 1979 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таваллуд шудааст. Соли 1998 Омӯзишгоҳи омузгории ш. Кулобро аз рӯйи ихтисоси муаллими синфҳои ибтидой, соли 2005 факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кулобро аз рӯйи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик бо дипломи аъло ҳатм кардааст. Солҳои 2016-2021 унвонҷӯи кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ мебошад. Фаъолияти кориашро соли 1998 аз Омӯзишгоҳи омузгории шаҳри Кулоб оғоз кардааст. Аз моҳи сентябри соли 1998 то августи соли 1999 дар вазифаи муаллими ҳусни ҳатти омӯзишгоҳи мазкур, аз моҳи августи соли 1999 то моҳи ноябри ҳамин сол дар вазифаи муаллими кафедраи табиатшиносии Коллеҷи омузгории ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, аз соли 1999 то соли 2006 дар вазифаи мудири китобхона, аз моҳи январи соли 2007 то моҳи августи 2007 дар вазифаи мудири шуъбаи таълим, аз соли 2008 то соли 2009 роҳбари таҷрибаомӯзӣ, аз соли 2013 то соли 2019 дар вазифаи мудири кафедраи забон ва адабиёти тоҷик, аз соли 2020 то соли 2021 дар вазифаи сардори бахши илм ва аз соли 2021 то соли 2022 дар вазифаи мудири кафедраи забони тоҷикии коллеҷи мазкур фаъолият кардааст. Аз моҳи сентябри соли 2022 дар вазифаи саромузгори кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Коллеҷи омузгории ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ фаъолият дорад. Ҳамзамон дар кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ба ҳайси ҳамкор фаъолият менамояд.

Диссертатсия дар кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ – доктори илми филология, профессор, мудири кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Ҷумъаҳон Алимӣ мебошад.

Муқарризони расмӣ: Оғарифаев Назрӣ – доктори илми филология, сарходими илмии шӯъбаи забонҳои помирӣ Институти илмҳои гуманитарии ба номи Б. Искандарови Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии Хоруг ба номи Мойеншо Назаршоев ва Одинаев Абдуманнон Иброҳимовиҷ – номзади илми филология, дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии МДТ-и “Донишгоҳи давлатии Ҳучанд ба номи академик Бобоҷон Фафуров.

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи байналмиллалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода дар тақризи мусбати ҳуд, ки аз ҷониби номзади илми филология, дотсент, мудири кафедраи забони тоҷикӣ Ӯсмонова М.Ҳ., номзади илми филология, дотсенти кафедраи мазкур Абдуллоева Г.З., котиби илмии ҷаласа Давлатов И.А. ва имзою муҳри ректори муассиса, доктори илми филология, профессор Гулназарзода Ж.Б. пешниҳод шудааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи номзадии Қаюмова Мубина Бобоевна дар мавзуи «Антропонимияи Кулоб ва атрофи он» ба талаботи бандҳои 31-37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувоғиқ буда, муаллифи он сазовори дарёғти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мебошад.

Муқарризон ва муассисаи пешбар бо назардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, интихоб ва таъин гардидаанд. Интихоби муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар ба он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи забоншиносӣ буда, дар корҳои илмию таҳқиқотӣ фаъолона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзуи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Довталаби дараҷаи илмӣ оид ба мавзуи диссертатсия 2 китоб, 7 мақолаи илмӣ ба нашр расонидааст, ки аз ин номгӯй 6 мақола дар мачаллаҳои тақризшавандай Комиссияи олии атtestатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба чоп расидаанд. Маводи интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмуни диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шаҳсии муаллифро собит менамоянд.

Феҳристи интишороти илмии довталаби дарёғти дараҷаи илмӣ

а) Китоб ва монографияҳо:

[1]. Қаюмова, М.Б. Тавсифи таърихӣ-забоншиносии антропонимияи Кӯлоб //М.Б.Қаюмова. – Душанбе: Промэкспо, 2019. – 171 с.

[2]. Қаюмова, М.Б. Антропонимияи Кӯлоб (тавсифи умумӣ) // М.Б.Қаюмова. – Душанбе: Матбаа, 2020. – 67 с.

б) Мақолаҳо, ки дар нашрияҳои тақризшавандай Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудаанд:

[3]. Қаюмова, М.Б. Вижагиҳои ташаккули антропонимияи тоҷик // М.Б.Қаюмова //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филология. - №5. – Душанбе: Сино, 2019. – С.103-107.

[4]. Қаюмова, М.Б. Моҳият ва муҳтавои ономастика // М.Б.Қаюмова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Силсилаи филология. - 4/3 (203). – Душанбе: Сино, 2019. – С.69-72.

[5]. Қаюмова, М.Б. Табиат ва моҳияти ономастика //М.Б.Қаюмова // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои филология. – №1 (84). – Душанбе: 2020. – С.94-100.

[6]. Қаюмова, М.Б. Оид ба вижагиҳои антропонимияи тоҷик // М.Б.Қаюмова //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филология. – №2. – Душанбе: Сино, 2020. – С.19-25.

[7]. Қаюмова, М.Б. Баъзе масъалаҳои антропонимияи тоҷик // М.Б.Қаюмова //Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои филология. – №2 (85). – Душанбе: 2019. – С.98-102.

[8]. Алимӣ, Ҷ. Қаюмова, М.Б. Ҷанбаю паҳлуҳои тадқиқотҳои ономастикӣ // Ҷ.Алимӣ, М.Б.Қаюмова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филология. – №4. – Душанбе: Сино, 2021. – С.66-72.

в) Мақолаҳо дар дигар маҷаллаҳои илмӣ:

[1]. Қаюмова, М.Б. Антропонимика ва вижагиҳои хоси он //М.Б.Қаюмова //Маводи конференсияи илмӣ-назариявии ҳайати профессорону омӯзгорон ва донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ оид ба натиҷагирии корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ дар соли 2020 бахшида ба 30-солагии Истиқолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ» (солҳои 2020-2040). – Ҷ. 2. – Кӯлоб, 2021. – С.118-12.

Ба авторефери диссертасия аз муҳаққиқони зерин тақризҳо ба шурои диссертационӣ ворид шудаанд:

1. **Тақризи** доктори фалсафа (PhD) аз рӯи ихтисоси филология, муаллими қалони кафедраи назария ва амалияи забоншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ Юсупов Шоҳин Раҳимбердиевич мусбат буда, чунин эродҳо пешниҳод шудаанд:

- ҳарчанд дар банди дараҷаи таҳқики мавзӯъ ва асосҳои методологии таҳқиқ номгӯи зиёди рисолаҳои илмии муҳакқиқони номшинос оварда шуда бошад ҳам, аммо баъзе аз рисолаҳои марбут ба номшиносӣ ба назар нарасид, ки рисолаи муҳакқиқ Ҳолназаров Р.М. (Таҳлили лингвистӣ, гендерӣ, ва омории антропонимҳои ноҳияи Лаҳш, 2019) аз қабили онҳост;

- хуб мешуд, маводи овардашуда мавриди таҳлил қарор дода шавад (с. 19,20,22,24);

2. Дар тақризи номзади илми филология, мудири кафедраи фанҳои гуманитарӣ ва забонҳои Донишкадаи технологияи ва менечменти иноватсионии дар шаҳри Кӯлоб Чоршанбиева Зайнабхон Ашуревна роҷеъ ба актуалӣ будани мавзӯъ, навғонӣ дар таҳқиқи илмии диссертант зикр гардида, ба автореферат ду эрод гирифта шудааст:

- гоҳо тақрори фикру андеша ва мисолҳои зикршуда ба ҷашм меҳуранд, ки таҷдиди назари онҳо ба фоидай кор ҳоҳад буд;

- ҳангоми хуруфчинӣ кардан баъзе нуқсонҳои имлоио техниқӣ ба назар мерасад;

3. Тақризи номзади илми филология, муаллими қалони кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи славянини Россия ва Тоҷикистон Амлоев Аминҷон Ятимовиҷ дар маҷмуъ мусбат буда, чунин эродҳо манзур шудаанд:

- вазифаҳои аломати тире (-) аз вазифаҳои нимтире (-) фарқ мекунанд. Дар автореферати диссертатсия (саҳифаҳои 5,11,14,16,17) дар бисёр мавридҳо ба ҷойи аломати тире нимтире ва ба ҷойи нимтире тире гузошта шудааст, ки ин хилоғи меъёрҳои гузоштани аломатҳои китобати забони тоҷикӣ мебошад;

- унвони фасли сеюми боби якум “Боҳтар, Ҳатлон ва Кӯлоб” мебошад. Ба андешаи мо, агар номи фасли мазкур “Таърихи пайдоиши Боҳтар, Ҳатлон, Кӯлоб ва шарҳи этиологии онҳо” гузошта мешуд, мазмуну муҳтавои фасли зикршударо равшантар инъикос мекард;

- дар автореферати диссертатсия баъзан ғалатҳои услубӣ, имлой ва китобатӣ (саҳифаҳои 3,4,5,6,8,9,11,15) ба ҷашм мерасанд, ки рафъи онҳо ҳусни корро меафзояд.

4. Тақризи номзади илми филология, дотсенти кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон дар шаҳри Ҳучанд Майнусов Д.Б. низ мусбат буда, ба автореферат се эрод гирифта шудааст:

- маълумоти маъмуриву ҷуғрофӣ ва зикри гузарҳои Кӯлоб (саҳ.11) зиёдатӣ буда, барои дар фишурда овардани онҳо зарурат нест;

- дар поёни боби якум бачои ҳулоса диаграмма оварда шудааст, ки ба мақсад созгор нест;

- дар қисмати ҳулосаи муҳтасари диссертатсия, баробари масоили баррасишаванда, тавсифи ҷуғрофӣ – таърихии Боҳтар, Ҳатлон ва Кӯлоб низ зикр шудааст, ки он ба мақсади меҳварии пажуҳиш мувоғиқ намебошад.

Муқарризон дар баробари муайян кардани баъзе эроду нуқсонҳои диссертатсия ва автореферати он (тоҷикӣ ва русӣ) аҳаммияти ҷанбаҳои назариявию амалӣ ва навоварии кор, инчунин дастовардҳои илмии муаллифи диссертатсияро таъкид карда, онро барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи иҳтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор донистанд.

Шурои диссертационӣ қайд менамояд, ки довталаби дараҷаи илмӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқи илмӣ чунин масъалаҳоро ҳаллу фасл намудааст:

– муқаррар карда мешавад, ки роҳҳои ташаккул ва рушди луғати антропонимӣ дар низоми номҳои ашхоси ш.Кӯлоб ва атрофи он гуногун мебошанд;

– таҳқик событ кард, ки номҳои хоси одамон дар ш.Кӯлоб ва атрофи он манбаи антропонимия аз замонҳои қадим то имрӯз ба ҳисоб мераванд. Дар вожаномаи антропонимияи аҳолии ш.Кӯлоб ва атрофи он дар баробари номҳои аслии тоҷикӣ (*Сиёвуш (Siyovush), Баҳром (Bahrom), Фарҳод (Farhod)*), лексемаҳои арабӣ (*Раҳмон (Rahmon), Ну’тон (Nu’ton), Умар (Umar), Ҳайдар (Haydar), Сайид (Sayid)*), туркӣ – мӯгӯлӣ (*Хотун (Khotun), Эргаш (Ergash), Ҳудойбердӣ (Khudoyberdi), Эгамбердӣ (Egamberdi)*), ибронӣ (*Марям (Maryam), Мусо (Muso), Довуд (Dovud), Яъқуб (Ya’qub)*), юнонӣ – румӣ (*Искандар (Iskandar), Қайса (Qaisar), Зумрад (Zumrad)*) ва номҳои омехта (*Давлатхотун (Davlatkhotun), давлат – арабӣ, хотун-туркӣ, Шоҳзамон (Shohzamon) (шоҳ – тоҷикӣ, замон – арабӣ), мавҷуданд, ки баъзе аз онҳо (Абу+зар (Abu+zar), Зуҳар+шоҳ (Zuhar+shoh))*) дар марҳилаи кунуни рушди забоншиносӣ маънидоднашаванд мебошанд;

– муайян карда шуд, ки таъсири забонҳои дигари эронӣ ва ғайриэронӣ дар ташаккул ва рушди номҳои ашхоси шаҳри Кӯлоб ва атрофи он ба дараҷаҳои гуногун ба мушоҳида мерасад;

– натиҷаҳои кор нишон медиҳанд, ки қабати эронии антропонимияи аҳолии ш. Кӯлоб ва атрофи он дар байн қабатҳои дигар ҷойгоҳи муҳимро ишғол мекунад;

– муқаррар карда шуд, ки аз мавқеи соҳторио таркибӣ антропонимияи ш.Кӯлоб ва атрофи он ба сода (*Дил (Dil), Ануш (Anush), Ҳусрав (Xusrov), Далер (Daler)*), сохта (*Мehr+ū (Mehr+i), Ozod+a (Ozod+a)*), мураккаб (*Муҳаммад+довуд (Muhammad+dovud), Абд+ул+муъмин (Abd+ul+mu’min)*) ва номҳо – ибораҳо (*Нуралӣ Аюбӣ (Nurali Ayubi), Шаҳроми Ҳолиқ (Shahromi Kholiq)*) чудо мешаванд;

– дар асоси таҳқиқ муайян карда шуд, ки низоми антропонимияи ш.Кӯлоб ва атрофи он роҳу усулҳои гуногуни номсозии забони тоҷикӣ-форсии давраҳои гуногунро ифода мекунад.

Асосҳои назариявии таҳқиқро корҳои илмӣ-таҳқиқотии мухакқикон-забоншиносони ватанию хориҷӣ, ба ономастикаи умумӣ ва умумӣ ва эронӣ, аз қабили В.И.Абаев, Е.Бенвенист, М. Майхофер, В.С.Айлерс, А.В.Суперенская, Дж.И.Эделман, Э.Мурзаев, О.Ф.Фафуров, Р.Х.Додихудоев, А.Л.Хромов, Ҷ.Алимӣ, Н.Офаридаев, О.Махмадҷонов, Ш.Исмоилов, С.Абодуллоева, Ф.Д.Давлатова ташкил кардаанд.

Асосҳои методологии таҳқиқро таълифот ва таҳқиқи муаллифон ва мухакқикони ватанию хориҷии зерин ташкил мекунанд: А.Л.Хромов, Р.Х.Додихудоев, С.Сулаймонов, Ҷ.Алимӣ, Н.Офаридаев, С.Абодуллоева, Ш.Исмоилов, Д.Ҳомидов, Д.И.Эделман, О.И.Смирнова, М.И.Боголюбов, А.З.Розенфельд, С.И.Климчитский, А.А.Фрейман, В.А.Малитский, Т.Н.Пахалина, М.И.Стеблин, Н.Г.Лившитс. Ҳангоми баррасии антропонимия методи таҳлили синхронӣ тавъам бо методҳои таҳлили муқоисавӣ ва таърихӣ истифода шудаанд.

Аҳаммияти натиҷаҳои бадастовардаи довталаб барои дарёғти дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад, ки таҳқиқи анҷомёфта имкон фароҳам меорад, ки тасаввуроте оид ба таъриху этнографияи шаҳри Кӯлобу атрофи он ва ҳатто Ҳатлони Бостон пайдо карда шавад, ҳамчунин амалкарду рушди забонҳои эронӣ то андозае равшантар гарданд. Таҳқиқ метавонад барои пешбуруд ва идома додани омузиши бештари ҳамаҷониба, бонизом ва амиқтари антропонимияи таърихӣ ва дар маҷмуъ антропонимияи этноҳои эронизабон мусоидат кунад. Маълумотҳои дастрасшуда дар асоси таҳлили таърихӣ – лингвистии антропонимияи Кӯлоб ва атрофи он ҳам аз мавқеи таърихи забон ва ҳам аз мавқеи ҷуғрофияи таърихӣ арзишманданд.

Антропонимияи дар таҳқиқ таснифгашта барои таҳия ва тартиб додани лугати антропонимияи аҳолии шаҳри Кӯлоб ва атрофи он моҳиятан мусоидат карда, барои роҳандозии айнан чунин кор дар минтаҷаҳои дигари ҷумҳурӣ низ метавонад муфид бошад. Маводи мавриди таҳқиқ метавонад, барои омода намудани лугатҳои антропонимия ва ономастикии забонҳои форсӣ, тоҷикӣ ва дарӣ мусоидат намояд. Ҳамчунин, мавод зимни коркарди дастурҳои таълимиӣ ва китобҳои дарсӣ оид ба таърихи забонҳои форсӣ, тоҷикӣ ва дарӣ, зимни хондани курсҳои маҳсус ва семинарҳои маҳсус оид ба ономастикадар факултаҳои филология, ҷуғрофия ва таърих дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ метавонад истифода шавад.

Баррасии ӯзбекистонии натиҷаҳои таҳқиқ нишон доданд, ки нуктаҳои алоҳида ва натиҷаҳои таҳқиқ, ки дар шакли маърузаҳои илмӣ дар конференсияи илмию амалий мӯҳокима гаштаанд, дар шакли 2 монография ва 6 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандай Комиссияи олии аттестацисионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интишор ёфтаанд.

Саҳми шаҳсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ дар он зоҳир мешавад, ки дар заминай таҳлилу таҳқиқи таҳқиқотҳои илмии олимону

муҳаққиқони ватанию хориҷӣ, асосу заминаҳои амалию назариявии таҳқики диссертациониро мушаххас намуда, маводи зиёди антропонимиро ҷамъоварӣ ва мавриди баррасию арзёбии ҳаматарафа қарор додааст.

Муаллиф дар таҳияи равиши илми баррасии масъалаҳо, пешниҳоди усулҳо, таҳқики теъдод ва мундариҷаи антропонимҳои минтақаи Кӯлоб, муайян соҳтани дараҷаи истеъмол ва ифодаҳои луғавиву мавзӯй, соҳторӣ ва этиологии онҳо, ба низом даровардан ва ҷамъбаст кардани натиҷаҳои бадастомада, пешниҳоди маълумот ва фароҳам соҳтани замина барои таҳқиқоти баъдӣ, интиҳоби мавод ва интишори натиҷаҳои таҳқиқ фаъолона иштирок намудааст.

Дар ҷаласаи шурои диссертационии 6D.KOA-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 30 марта соли 2023 дар бораи сазовор донистани Қаюмова Мубина Бобоевна ба дараҷаи илми номзади илми филология қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми овоздиҳии пинҳонӣ дар шурои диссертационӣ 14 нафар, аз ҷумла 5 нафар докторони илм аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ иштирок доштанд.

Дар овоздиҳӣ 14 нафар иштирок намуданд. Аз 15 нафар аъзои ба ҳайати шурои диссертационӣ шомилбуда овоз доданд: тарафдор – 14 нафар, муқобил – нест, бетараф – нест, бюллетенҳои безътибор – нест.

Раиси шурои диссертационӣ,
доктори илми филология, профессор

Хоҷаев Д.

Котиби илми шурои диссертационӣ,
доктори илми филология, профессор

Ҷӯраева М.

30-юми марта соли 2023